

TALABALARDA IRODAVIY SIFATLARNI SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Xursanova Lobar

*O'ZMU psixologiya ta'lim yo'nalishi
2-bosqich magistranti*

Annotatsiya

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda talabalarning nafaqat bilim va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, balki ularning irodaviy sifatlarini shakllantirish ham dolzarb pedagogik va psixologik masalaga aylanmoqda. Talabaniing maqsad sari intilishi, qiyinchiliklarni yenga olishi, mustaqil qaror qabul qilishi, sabr-toqatli bo'lishi va o'z faoliyatini boshqara olishi irodaviy sifatlarning muhim ko'rinishlaridan biridir. Mazkur maqolada talabalarda irodaviy sifatlarning shakllanishining psixologik xususiyatlari, unga ta'sir etuvchi omillar, ta'lim muhitining roli va zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Iroda, irodaviy sifatlar, talaba shaxsi, psixologik rivojlanish, motivatsiya, mustaqil fikrlash, pedagogik jarayon, shaxs kamoloti, psixologik omillar, o'zini boshqarish.

Аннотация

В современную эпоху глобализации и развития информационных технологий актуальной педагогической и психологической задачей становится не только развитие знаний и профессиональных компетенций студентов, но и формирование их волевых качеств. Стремление студента к цели, способность преодолевать трудности, принимать самостоятельные решения, быть терпеливым и управлять своей деятельностью являются важными проявлениями волевых качеств. В данной статье анализируются психологические особенности формирования волевых качеств у студентов, факторы, влияющие на этот процесс, роль образовательной среды и современные педагогические подходы.

Ключевые слова: Воля, волевые качества, личность студента, психологическое развитие, мотивация, самостоятельное мышление, педагогический процесс, развитие личности, психологические факторы, самоуправление.

Abstract

In the modern era of globalization and the rapid development of information technologies, not only the development of students' knowledge and professional competencies, but also the formation of their volitional qualities has become an urgent pedagogical and psychological issue. A student's ability to strive for goals, overcome difficulties, make independent decisions, be patient, and manage personal activities are

important manifestations of volitional qualities. This article analyzes the psychological characteristics of the formation of volitional qualities in students, the factors influencing this process, the role of the educational environment, and modern pedagogical approaches.

Keywords: Willpower, volitional qualities, student personality, psychological development, motivation, independent thinking, pedagogical process, personality development, psychological factors, self-management.

Hozirgi zamon ta'lim tizimi talabalardan faqat nazariy bilimlarni emas, balki yuqori darajadagi ijtimoiy faollik, mustaqillik, tashabbuskorlik va qat'iyatlikni ham talab qilmoqda. Shu sababli, yoshlarning irodaviy sifatlarini shakllantirish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarining muhim yo'nalishlaridan biriga aylangan. Talabaniq bilim olishga bo'lgan munosabati, o'z oldiga maqsad qo'ya olishi, qiyinchiliklarni yengib o'tishi va mustaqil faoliyat olib borishi uning irodaviy sifatleri bilan chambarchas bog'liqdir.

Iroda insonning ongli ravishda maqsad sari harakat qilish, ichki va tashqi qiyinchiliklarni yenga olish, o'z xatti-harakatlarini boshqarish qobiliyatidir. Psixologik nuqtayi nazardan qaraganda, iroda inson shaxsining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa talabalik davrida shaxsning mustaqil qaror qabul qilish, mas'uliyatni his etish, o'zini nazorat qilish va o'z ustida ishlash kabi jihatlari faol shakllanadi.

Talabalarda irodaviy sifatlarining rivojlanishi bir qator psixologik omillarga bog'liq. Jumladan, motivatsiya, qiziqish, maqsadning aniqligi, ijtimoiy muhit, oilaviy tarbiya, pedagogik yondashuv va talabaniq individual psixologik xususiyatlari muhim rol o'ynaydi. Kuchli motivatsiyaga ega bo'lgan talaba o'qishdagi qiyinchiliklarni sabr bilan yenga oladi, o'z oldiga qo'ygan maqsadiga erishish uchun izchil harakat qiladi. Aksincha, ichki motivatsiyaning sustligi iroda kuchining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Talabalik davri psixologik jihatdan murakkab va mas'uliyatli bosqich hisoblanadi. Bu davrda yoshlar mustaqil hayotga tayyorlanadi, kasbiy faoliyatni tanlaydi va jamiyatdagi o'z o'rmini topishga harakat qiladi. Shuning uchun ham irodaviy sifatleri rivojlantirishda oliy ta'lim muassasasining ma'naviy-psixologik muhiti katta ahamiyat kasb etadi. O'qituvchi va murabbiylarning qo'llab-quvvatlashi, talabalarni rag'batlantirish, ularda ishonch uyg'otish va mustaqil fikrlashga yo'naltirish irodaviy sifatleri shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Psixologlarning ta'kidlashicha, irodaviy sifatleri inson faoliyati davomida shakllanadi va rivojlanadi. Talabaniq doimiy ravishda maqsadli faoliyat bilan shug'ullanishi, o'z ustida ishlashi, qiyinchiliklardan qo'rqmasligi unda qat'iyat, sabr-toqat, chidamlilik, tashabbuskorlik kabi sifatleri rivojlantiradi. Shu bilan birga, sport

mashg'ulotlari, ilmiy izlanishlar, ijodiy faoliyat va jamoaviy ishlarda qatnashish ham irodaviy rivojlanishga yordam beradi.

Talabalarda irodaviy sifatlarning shakllanishida o'zini o'zi boshqarish va o'zini nazorat qilish ko'nikmalari alohida o'rin tutadi. Zamonaviy psixologiyada self-management tushunchasi shaxsning o'z vaqtini to'g'ri taqsimlashi, hissiyotlarini nazorat qilishi, stressli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishi bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Talaba o'z faoliyatini rejalashtira olsa, vaqtni unumli boshqarsa va mas'uliyat bilan yondashsa, uning irodaviy sifati ham mustahkamlanib boradi. Bugungi kunda axborot texnologiyalari va raqamli muhitning kengayishi yoshlarning psixologik holatiga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarga haddan tashqari bog'lanish, vaqtni samarasiz o'tkazish, virtual muhitga qaramlik ayrim talabalarda iroda sustlashuviga sabab bo'lmoqda. Shu bois zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarni psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash, ularda o'zini boshqarish, maqsad sari intilish va ijobiy motivatsiyani shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Pedagogik nuqtayi nazardan, irodaviy sifatlarni shakllantirishda interaktiv metodlar, trening mashg'ulotlari, muammoli vaziyatlar, psixologik treninglar va motivatsion dasturlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Ayniqsa, talabalarni mustaqil qaror qabul qilishga undovchi topshiriqlar, jamoaviy loyihalar va liderlik faoliyatlari ularning irodaviy imkoniyatlarini rivojlantiradi. O'qituvchining shaxsiy namuna ko'rsatishi, talabalarni qo'llab-quvvatlashi va adolatli munosabati ham katta psixologik ta'sir kuchiga ega.

Talabalarda irodaviy sifatlarni rivojlantirish jarayonida psixologik xizmat faoliyati ham muhim o'rin tutadi. Psixologlar tomonidan o'tkaziladigan diagnostika, motivatsion suhbatlar, treninglar va maslahatlar talabalarning ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga yordam beradi. Ayniqsa, stressga chidamlilik, emotsional barqarorlik va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar yoshlarning irodaviy jihatdan yetuk shaxs bo'lib shakllanishida samarali vosita hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, irodaviy sifatlari rivojlangan talaba ta'lim jarayonida faol, mas'uliyatli, maqsadga intiluvchan va tashabbuskor bo'ladi. Bunday talabalar o'z oldiga aniq maqsad qo'ya oladi, qiyinchiliklardan cho'chimaydi va doimiy ravishda o'z ustida ishlaydi. Natijada ular nafaqat ta'limda, balki kelajak kasbiy faoliyatida ham yuqori natijalarga erishadi.

Xulosa

Talabalarda irodaviy sifatlarning shakllanishi murakkab psixologik jarayon bo'lib, u shaxsning ichki imkoniyatlari, motivatsiyasi, ijtimoiy muhiti va pedagogik ta'sirlar bilan uzviy bog'liqdir. Zamonaviy ta'lim tizimi yoshlarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularda qat'iyatlilik, sabr-toqat, mas'uliyat, mustaqillik va o'zini boshqarish kabi irodaviy sifatlarni ham

shakllantirishga qaratilishi zarur. Chunki irodaviy jihatdan yetuk shaxs jamiyat taraqqiyotida faol ishtirok etuvchi, raqobatbardosh va barkamol mutaxassis sifatida shakllanadi. Shu sababli pedagoglar, psixologlar va ota-onalar hamkorligida talabalarni psixologik qo'llab-quvvatlash, ularda ijobiy motivatsiya va mustaqil fikrlashni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V.M. Psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. — Toshkent: Universitet, 2020.
3. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018.
4. Nishonova Z.T. Yosh va pedagogik psixologiya. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq. — Moskva: Pedagogika, 2017.
6. Rubinshteyn S.L. Umumiy psixologiya asoslari. — Sankt-Peterburg: Piter, 2019.
7. Bozhovich L.I. Shaxs va uning bolalik davridagi shakllanishi. — Moskva: Prosvesheniye, 2018.
8. Leontyev A.N. Faoliyat. Ong. Shaxs. — Moskva: Akademiya, 2020.
9. Xoliqov A.A. Talaba shaxsida irodaviy sifatlarni rivojlantirishning pedagogik asoslari // Pedagogik mahorat jurnali. — 2022. — №4. — B. 45–49.
10. Abduqodirov A.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va psixologik yondashuvlar. — Toshkent: Tafakkur, 2021.
11. Jalolov J.J. Ta'lim jarayonida motivatsiya va iroda masalalari // Xalq ta'limi jurnali. — 2023. — №2. — B. 33–38.
12. Zimnyaya I.A. Pedagogik psixologiya. — Moskva: Logos, 2020.
13. Rogov E.I. Psixologiya praktikumlari. — Rostov-Don: Feniks, 2019.
14. Xasanboyeva O.U. Talabalarda mustaqil fikrlash va irodaviy sifatlarni rivojlantirish metodikasi. — Toshkent, 2022.

Internet manbalari:

15. www.ziyonet.uz
16. www.pedagog.u
17. www.cyberleninka.ru